

Server-forliset og norsk oljevern

METODERAPPORT SKUP 2007

- 1) Trond Olav Skrunes
- 2) Server-forliset og norsk oljevern
- 3) Publisert i Bergensavisen januar 2007 - januar 2008
- 4) Bergensavisen
Boks 824
5807 Bergen
Tlf 55 23 50 00
- 5) Trond Olav Skrunes
Tlf 92 81 34 26
e-post: trond.skrunes@ba.no
Adresse: som redaksjonens

FORLIS OG HEMMELIG RAPPORT: Klokken 18.25 12. januar 2007 går MS Server på grunn ved Hellisøy fyr ved Fedje. Hele mannskapet blir reddet, men det blir i løpet av kvelden klart at Hordaland nok en gang er rammet av en ny stor oljekatastrofe, bare tre år etter at lasteskipet Rocknes gikk rundt i Vatilestraumen. Server, med 585 tonn bunkersolje om bord brekker sent om kvelden i to.

Allerede dagen etter forliset retter miljøvernere og lokalbefolkning skytset mot Kystverket som leder den statlige oljevernaksjonen. Kystverket er ikke å se på Fedje før langt utpå dagen. I startfasen er det stor mangel på oljevernutstyr og utstyret en bruker for å begrense skadene er i tillegg gammelt.

Samtidig som det omfattende arbeidet med å rydde opp i oljesølet starter uken etter forliset, begynner min kollega, Linda Nilsen, arbeidet med å se på utstyret som blir brukt i norsk oljevern. Bakgrunnen for BAs undersøkelser er nettopp kritikken mot manglende og dårlig utstyr. Det viser seg raskt at oljeaksjonen Norge har både gammelt og dårlig oljevernutstyr. Oljelenser som fortsatt brukes ble produsert på slutten av 70-tallet. Utstyret viser seg også å være ubrukelig store deler av året, fordi det ikke takler større bølgehøyder. BA kan også avsløre at det finnes nye, bedre og norskproduserte lenser som kan tåle langt større bølgehøyder. Etter hvert ber min kollega om at jeg hjelper til i arbeidet.

Under aksjonen opplyser kilder til BA at det skal eksistere en til da ukjent intern rapport om oljevernberedskapen i Norge. Vi får ut noe informasjon om rapporten, men Kystverkets ledelse, vil ikke gå i detalj i forhold til innholdet. Beredskapsdirektør i Kystverket Tor Christian Sletner uttaler at han ikke kan si noe "av lojalitetshensyn". Vi begjærer innsyn i rapporten, men får avslag fordi rapporten er et internt dokument som skal brukes i forbindelse med budsjettarbeid. Vi mener dokumentet er av stor offentlig interesse og velger til slutt å utforme klage til Sivilombudsmannen.

Samme dag som klagen til Sivilombudsmannen skal sendes, kommer rapporten helt uventet i posten fra Fiskeri- og kystdepartementet. Informasjonen om at det eksisterte en oljevernrapport når nemlig også det politiske miljø, og Arne Sortevik fra Hordaland (Frp) er en av pådriverne. Bakgrunnen for hans engasjement er også at oljeverndepotet på Fedje er lagt ned. I Frp-gruppen på Stortinget blir saken fulgt opp, og det ender med at partiformann Siv Jensen skriver brev til statsminister Jens Stoltenberg og ber om at rapporten frigis. Saken blir også fulgt opp av Frp i muntlig spørretime. Vurderingene av offentlighet endres etter at saken løftes opp på høyeste politiske nivå.

At departementet ikke ønsket å frigi rapporten til oss kan en kanskje forstå. Rapporten dokumenterer et enormt investeringsbehov. Kystverket mente at en bare i 2007 måtte bruke 71 millioner kroner på nytt oljevernutstyr. Regjeringen satte av 8 millioner kroner i 2007. Rapporten gir bekreftelsen på at norsk oljevern har vært kraftig underbudsjettet. I 2005 anslo Kystverket de nødvendige investeringene til akutt beredskap til å være 260 millioner kroner frem til 2010. Rapporten dokumenterer også at forfallet allerede hadde fått konsekvenser. Oljevernutstyr ble kastet fordi det var for gammelt, og en hadde ikke midler til å erstatte det. Bare i 2005 ble utstyr for 17 millioner kroner kastet. Rapporten reiser også tvil om at utstyret oppfyller dagens HMS-krav. Selv om departementet satt med informasjonen, ble ikke norsk oljevern oppgradert i tråd med anbefalingene fra Kystverket.

Vi kunne nå dokumentere det vi tidligere hadde antatt: Det hadde vært en systematisk nedbygging av norsk oljevern de siste årene.

Det skal også nevnes at Riksrevisjonen i ettertid har slått fast at de manglende investeringene var så alvorlige at Kystverket burde ha rapportert dette som et avvik i forhold til målet om en forsvarlig oljevernberedskap.

Den kunnskapen vi i BA fikk med å avdekke svakhetene i norsk oljevern skulle også vise seg å være nyttig for del to av Server-saken.

6a) OPERASJONSLEDERENS BÅT:

En helt ny vending i Server-saken startet med et veldig konkret tips til redaksjonen 24. september 2007. Ifølge tipser hadde havnekaptein i Bergen og omland Havnevesen (BOH) og operasjonsleder under Server-aksjonen, Erik F. Blom, leid ut sin egen båt og tjent flere hundre tusen kroner på aksjonen han selv var med å lede. Jeg hadde jobbet mye med Server tidligere og i og med at min kollega, Linda Nilsen, som også kjente saken svært godt, var i permisjon, ble det jeg som jobbet videre alene.

IUAs aksjonsleder og havnedirektør i BOH, Gunvald Isaksen ble kontaktet. Han var kjent med at hans nestkommanderende gjennom det nystartete firmaet Bloms båtutleie hadde leid ut båt til aksjonen. Jeg ba Isaksen sjekke nøyaktig hvor mye Blom hadde fakturert for. Isaksen kunne senere samme dag fortelle at Bloms båtutleie hadde fakturert Server-aksjonen for totalt 580 000 kroner for leie av en hurtiggående Rib.

Isaksen bekreftet også at Blom, som operasjonsleder, var den som skulle vurdere hvilket utstyr som aksjonen trengte til enhver tid, herunder også båter. Båten til Blom hadde stått i aksjonen i flere måneder, men Isaksen sa at han ikke var kjent med dette før aksjonen var avsluttet.

Isaksen gjorde under intervjuet oppmerksom på at Bergens Tidende hadde ringt og konfrontert ham med samme opplysninger, men at de ikke hadde gått videre med saken. (Jeg fikk i ettertid vite av en kollega i BT at de allerede våren 2007 fikk det samme tipset. BT startet åpenbart arbeid med tipset, men valgte ikke å publisere noen sak, uvisst av hvilken grunn.)

Blom, som da hadde sluttet i havnevesenet, bekreftet at han hadde leid ut sin egen båt, fordi det var stor mangel på båter i aksjonen. Det var første gang jeg hørte den begrunnelsen, men langt fra den siste.

Saken om operasjonslederens båt var hovedoppslag i BA 25. september 2007.

TIPS

Etter at saken stod på trykk kom et tips og et innspill:

Tipset var at sønnen til en navngitt leder i Austrheim kommune hadde tjent store penger på båtutleie under Server-aksjonen.

Innspillet kom fra en bekjent. Han hadde hørt fra en kamerat at det var mange som hadde tjent mye på båtutleie også under Rocknes-aksjonen i 2004.

Opplysningene vekket min interesse.

Vi hadde allerede avslørt at en av de øverste lederne under Server-aksjonen tjente stort på båtutleie. Var det mulig for en så sentralt plassert aktør å drive næringsvirksomhet direkte mot aksjonen, uten at det ble problematisert, var det ikke utenkelig at andre kunne gjøre det samme. I og med at jeg også fikk innspill om Rocknes-aksjonen, mente jeg at det var riktig å gå bredt ut.

6b) PROBLEMSTILLING: Har offentlig ansatte (eller deres familie), som jobbet med oljevernaksjonene etter Rocknes og Server, selv tjent penger på å leie ut privat utstyr til aksjonene?

TILBAKESLAG: Min bekjente gav meg navnet på den som hadde fortalt om Rocknes-aksjonen. Kilden ble kontaktet og ganske motvillig gikk han med på å fortelle om båtutleie under Rocknes-aksjonen. Forutsetningen var at han forble anonym. Han sa at flere hadde tjent svært godt på båtutleie. Den mest interessante opplysningen var at en av innsatslederne etter Rocknes hadde leid ut sin egen båt til aksjonen.

Nyhetsleder i BA Per Lindberg var enig i at vi burde starte undersøkelser for å avdekke om det var hold i opplysningene. Vi ble enige om at den beste metoden var å se på avtalene som var gjort under de to aksjonene.

Jeg sendte innsynsbegjæring til IUA. Vi fikk innsyn, etter at IUA hadde konferert med juridisk avdeling i Kystverket. Jeg kunne derfor gå ned på Bergen og omland havnevesen for å se på det skriftlige materialet. Alle avtalene var en del av regnskapet til IUA. For Server var regnskapet ikke avsluttet, men vi fikk tilgang til det foreløpige regnskapet.

Jeg fikk i første omgang tilgang til hovedboken for prosjektrengskapet til både Server og Rocknes. Hovedboken gir en oversikt over alle leverandørutbetalinger i regnskapet, hvem som har fått utbetalt penger, hvor mye, og for hva. Hovedboken gav inngående informasjon om aksjonenes pengebruk, og i utgangspunktet skulle en også ut fra den kunne si hvem som hadde tjent penger på båtutleie. En egen konto var nemlig opprettet for fartøyleie. Jeg bladde denne dagen så vidt i bilagsmappene, men valgte å ta med meg kopi av begge hovedbøkene tilbake til kontoret for å jobbe videre.

Det viste seg at det var mange som hadde tjent svært store summer på båtutleie, både privatpersoner, firma og offentlige instanser. Likevel ble gjennomgangen av både Server og Rocknes et tilbakeslag:

* Ingen av båtutleierne under Server-aksjonen hadde navn som tydet på at noen kunne være sønnen til den navngitte ansatte i Austrheim kommune.

* Ingen av innsatslederne under Rocknes-aksjonen hadde heller fått betalt for båtlease.

Kunne det være at det ikke var hold i noen av tipsene?

Det kunne være flere grunner til at navnene ikke var å finne i hovedbøkene, og jeg valgte derfor å gi saken en ny sjanse. Jeg gikk igjennom det hele på nytt, for å se om jeg kunne ha oversett noe.

Det jeg under en ny gjennomgang av hovedboken til Server bet meg merke i, var at det var betalt ut store summer direkte til de rammede kommunene fra IUA. En del var også ført i kontoen for fartøyleie. Selv om jeg fikk opplyst av IUA at det var deres avtaler som ble brukt, kunne opplysningene i hovedboken tyde på at kommunene selv hadde inngått avtalene med båtutleierne. Dermed var det mulig at det lå navn skjult i samlefakturaene som var sendt fra kommunene. Den eneste muligheten for å sjekke dette var å sette meg ned og gå gjennom alle bilagene og underbilagene i Server-regnskapet. Skulle jeg først grave i bilag, mente jeg også at jeg måtte gjøre tilsvarende for Rocknes-regnskapet.

TREFF:

Jeg innså at det ville bety langt større jobb enn jeg hadde regnet med i starten, men begge regnskapene med alle bilag var tross alt å finne i Bergen. IUA satt med det foreløpige Server-regnskapet og Kystverket i Bergen hadde det avsluttede regnskapet for Rocknes.

Men jobben ble omfattende. I bilagspermene lå det i fakturer for 80 millioner for Server og 55 millioner for Rocknes. De fleste bilagene var selvfølgelig helt uinteressante. Utstyr som var kjøpt, regninger for overnatting, bensin, mat, verneutstyr, leie av kaianlegg osv.

Men mine antakelser i forhold til Server viste seg å være riktige. Selv om det ifølge IUA var dem som skulle inngå avtaler direkte med utleierne av utstyr, var mange av avtalene i realiteten inngått lokalt. Kystverkets standardavtaler, med fastsatte satser for leie av båt, motor og ekstrautstyr var fulgt, men det var klart at det i stor grad var kommunene som hyret inn båtene. De betalte ut til båtutleierne, og fakturerte deretter IUA. Jeg så tidlig at fartøyleie var en langt større del av fakturagrunnlaget kommunene hadde enn det som kom frem i kontoen for fartøyleie i hovedboken. Alle navnene på dem som hadde leid ut båter eller annet utstyr kunne jeg derfor ikke finne ved å gjennom hovedboken til IUA. Den oversikten var bare mulig å få ved å gå gjennom bilag og underbilag.

Og i underbilagene blant dem som hadde fått betalt for leie av båt i Austrheim fant jeg en som kunne passe med tipset jeg hadde fått. Han hadde samme etternavn som den lederen i Austrheim kommune som jeg hadde fått tips om. Båtutleieren hadde tjent 175 000 kroner på en liten jolle.

Under bilagsgjennomgangen sørget jeg også for å kontrollere alle båtutleieavtalene mot hovedboken. De navnene som ikke sto i hovedboken førte jeg opp i min egen liste. Jeg sørget også for å ta kopi av leieavtaler og fakturaer. Jeg tok også kopier av andre fakturaer som jeg trodde kunne være av interesse.

RAR FAKTURA

Under en ny gjennomgang av regnskapet til Rocknes la også merke til at en kvinne med samme etternavn som innsatslederen på Askøy hadde leid ut båt til Rocknes-aksjonen. Kunne min anonyme kilde likevel ha rett?

I bilagene fant jeg ut at båten kvinnen hadde leid ut var skadd i arbeidet. Fakturaen fra båtreparatørene sa at båtens eier var innsatslederen som i det daglige jobber i brannvesenet. På

fakturaen som gikk inn til IUA var imidlertid hans navn strøket over og kvinnens navn påført. Innsatslederen hadde selv attestert for fakturaen fra firmaet som stod for reparasjonen. Han hadde også skrevet selve skademeldingen på båten.

Tilbake på kontoret søkte jeg i telefonkatalogen på innsatslederens navn. Deretter søkte jeg på samme adresse, og der dukket navnet til båtutleieren opp. Det var ikke innsatslederen selv som stod som utleier av båten, men hans kone. Hun hadde fakturert for over 80 000 kroner for leie av en liten landstedsbåt.

KARTLEGGING

Jeg hadde nå fått bekreftet at det var hold i tipsene som kom inn, men ut fra det materialet jeg nå hadde, trodde jeg det kunne være mer. Jeg hadde nå navnene og kopi av bilag og avtaler som gjorde det mulig å sjekke hvem de andre som hadde tjent penger på aksjonen var.

Jeg besluttet å prøve å grovkartlegge samtlige av de private båtutleiere for både Rocknes og Server, og finkartlegge dem som hadde leid ut båter i Austrheim. Jeg valgte å holde hovedfokus på den dagsaktuelle Server. Årsaken til at jeg prioriterte Austrheim var at denne kommunen hadde fakturert desidert mest under aksjonen, og her hadde jeg allerede noe å gå på.

Jeg hadde ikke sett noen saker om organiseringen av båtutleie i andre medier tidligere. Derfor gjorde jeg noen søk på A-tekst og Google for å finne ut om noen hadde omtalt dette før og om jeg eventuelle kunne finne kritiske røster. Det var en kritisk røst, Frp-politiker Øivind Levinsen på Austrheim. Han hadde uttalt seg til lokalavisen Strilen om Server-aksjonen i Austrheim. Han ble derfor den første kilden jeg kontaktet.

Jeg bestemte meg også for å reise ut til Austrheim kommune for å ta en gjennomgang av deres Server-regnskap. Rådmannen hadde ingen innvending mot at jeg kom. Gjennomgangen i Austrheim var nyttig, men gav ikke noen nye gjennombrudd.

For å finne ut hvem båtutleierne var brukte jeg flere metoder:

* **GOOGLE:** Jeg startet med å gjøre googlesøk på dem som hadde leid ut båter for se hvem de var, hvor de eventuelt jobbet og om de var omtalt sammen med andre som var interessante for saken.

* **A-TEKST:** Var noen av de aktuelle utleierne omtalt i media som kunne knytte dem til offentlig ansatte?

* **KOMMUNALE NETTSIDER:** Gjennom kommunenes nettsider fant jeg navn på ansatte, i første rekke administrasjon, i brann og teknisk etat. Navnene ble ført opp i en egen liste og deretter sjekket mot de navnene jeg hadde i min egen liste over dem som hadde leid ut båter.

* **TELEFONKATALOGEN:** Jeg søkte i telefonkatalogen på dem som hadde leid ut båter. Deretter søkte jeg på boligadressen, og sjekket om andre med samme adresse var blant navnene jeg fant som hadde jobbet med aksjonen..

* **BRØNNØYSUND:** Jeg sjekket om båtutleierne eventuelt var registrert i Brønnøysund og om de hadde andre roller. Jeg sjekket også samtlige firma som var opprettet i Austrheim kommune etter Server-ulykken.

* **POSTLISTER.** Jeg mente at det også var et moment om de som ble hyret som mannskap i Austrheim også var blant båtutleierne. Arbeidsavtaler er ikke offentlige, men jeg trengte ikke

avtalene, jeg trengte kun navn. Når en kommune inngår arbeidsavtaler, skal det gjøres skriftlig. Jeg gikk derfor inn og søkte gjennom postlistene til Austrheim kommune, fra mandagen etter forliset og tre måneder frem. Der fant jeg flere fellesutsendinger fra kommunen under tittel ”arbeidsavtale”. Flere av de, som var mottakere var navn jeg kjente igjen som hadde blitt intervjuet under arbeidet med Server. Fellesutsendingene var med andre ord arbeidsavtalene knyttet til Server-aksjonen. Postlistene gav meg navn på alle dem som var hyret inn av Austrheim kommune.

* BYGDEBØKER: For å avklare eventuelle slektskapsforhold mellom dem jeg ikke kjente til, gikk jeg på biblioteket og gikk igjennom bygdebøkene til Austrheim kommune.

* LOKALKJENTE: Etter at jeg hadde publisert første sak fikk jeg flere anonyme kilder som gav innspill om hvor jeg burde grave. Den ene av dem brukte jeg mer aktivt i arbeidet. Jeg ringte til ham og hørte om han kjente til dem som stod som utleiare. Hans lokalkunnskap var til god hjelp.

* DIREKTE KONTAKT: Til slutt satt jeg igjen med to navn på båtutleiare i Austrheim som jeg ikke klarte å finne noen som helst kobling til aksjonen. Den siste utveien var i grunn kanskje den enkleste metoden. Jeg ringte de to som gjensto og presenterte meg som journalist i BA og fortalte at jeg jobbet med Server. Spørsmålet var: Hvordan kan det ha seg at din båt ble brukt under arbeidet med Server? Den ene av de to viste seg å være samboeren til en brannmann i Austrheim. Hun bekreftet at det var via samboerens jobb at båten ble tatt i bruk. Den siste båtutleiaren var ikke særlig konkret i forhold til hvordan hans båt kom inn i bildet. Utleieren bodde i Bergen, og han gav unnvikende svar da han skulle fortelle hvordan hans båt havnet i Austrheim. Men senere kunne Austrheim kommune bekrefte at også denne utleiaren på et tidlig stadium jobbet med selve aksjonen.

Konklusjonen var at alle de som leide ut båter til kommunen hadde en eller annen tilknytning til kommunen:

- * De jobbet i Austrheim kommune.
- * De hadde nær familie som jobbet i Austrheim kommune.
- * De var hyret inn som mannskap av Austrheim kommune.
- * De var i nær slekt med mannskap som jobbet for Austrheim kommune.

Blant dem som hadde fakturert IUA for båtleie under Server var også stasjonslederen for beredskapsavdelingen til Kystverket i Bergen, Arvid Kråkenes. Han brukte hyttebåten sin på jobb en helg. På de to dagene tjente han 6400 kroner på båten. Selv mente stasjonslederen at han hadde tjent mer på å skrive overtid.

Jeg kan ikke utelukke at det var andre offentlig ansatte som var involvert i Server-aksjonen som leide ut båter, men jeg har ikke funnet flere i min gjennomgang av øvrige kommuner som deltok i aksjonen.

SMÅBÅTREGISTERET: Et problem med leieavtalene var at det gjennomgående ikke var oppgitt registreringsnummer på båtene, om noen av båtene var registrert. I de fleste tilfellene var bare antall fot og antall hester oppgitt. Dette var opplysninger som måtte med for å beregne leieprisen. Det var derfor ikke mulig å sjekke at de som fakturerte båtleien i realiteten var båtens eiere.

Men et av unntakene fra praksisen var fakturaene fra sønnen til den ansatte i Austrheim. Han hadde oppgitt både båtmodell og motortype. Det viste seg også at han hadde registrert et eget firma i Brønnøysund etter forliset. I firmaopplysningene fant jeg ut at han var en ung mann og

hadde samme bostedsadresse som sin far. Det fikk meg til å tenke: Var det virkelig sønnen som eide båten som brakte inn 175 000 kroner? Jeg kontaktet småbåtregisteret, som ikke hadde noen registreringer på sønnen. Jeg ba da om at de sjekket registreringene på faren. Og det viste seg at en båt av samme modell med samme type motor var registrert på faren, som var driftsleder og ansatt i Austrheim kommune. Sønnen hadde med andre ord leid ut farens båt.

Hos småbåtregisteret fikk jeg også vite at konen til innsatslederen etter Rocknes ikke eide noen båt, men flere båter var registrert på mannen. Innsatslederen bekreftet at konen hadde leid ut en båt, men ønsket ikke å kommentere saken videre da jeg ville intervju ham noe senere. Jeg fikk derfor ikke svar på om båten var blant de tre som var registrert på ham eller om den i realiteten var konens. I og med at han avsluttet intervjuet før han fikk svare på dette, valgte jeg å utelate opplysningene fra småbåtregisteret i min sak.

FLERE BRANNMENN

Gjennom søkene på Ravninfo fant jeg også ut at innsatslederen i Askøy ikke var alene i brannvesenet om å tjene penger på Rocknes. I hovedboken var det en som hadde fakturert mye for leie av en båt med hele 125 hester. Søket på Ravninfo, viste at han hadde blitt tvangsinnmeldt i Brønnøysund på grunn av momsgrav. I Brønnøysund fant jeg ut at båtutleieren var innmeldt sammen med annen person. Den andre utleieren var i mine lister over ansatte i Askøy kommune. Da jeg sjekket i bilagene gikk det også frem at de var sammen hadde leid ut båten. På fartsmonsteret tjente de 325 000 kroner.

Brannsjef i Askøy, Terje Sæle avviste imidlertid at den ansatte jobbet for Askøy kommune i 2004 da Rocknes-aksjonen pågikk. Den ansatte selv svarte ikke på mine oppringninger, så brannsjefens uttalelser ble stående.

Samme dag som saken om Rocknes stod på trykk ringte imidlertid den ansatte tilbake til meg. Etter alt å dømme hadde han ikke lest BA samme dag, for han slo definitivt hull i brannsjefens forklaring. Mannen kunne fortelle at han jobbet som frivillig brannmann i 2004. Det viste seg også at kompanjongen hans også var frivillig brannmann da de leide ut båten. Brannsjef Sæle måtte derfor innrømme at han ikke hadde gitt riktig informasjon i intervjuet med oss. Hans forklaring på hvorfor, var at han trodde vi spurte om fast ansatte, ikke om frivillige brannmenn som bare deltar ved øvelser og utrykninger.

Brannmennene på Askøy var imidlertid ikke alene om å leie ut båter.

Blant dem vi fant som utleiere under Rocknes var også en ansatt i Sotra Brannvern. Bilagene viste at han tjente totalt 93 000 kroner. Innsatslederen i Fjell, Nils Mæland, bekreftet i intervju med oss at det også var flere ansatte i Sotra Brannvern som hadde leid ut båter. Han nektet imidlertid å oppgi navn.

Det ville vært mulig å grave mer for å finne ut hvem disse var, men jeg mente at grovkartleggingen var nok til å bygge opp en sak. Praksisen ved Server-aksjonen var ikke enestående. Det var både ledere og andre offentlig ansatte som hadde tjent stort på båtutleie også under Rocknes-aksjonen.

BÅTMANGEL?

Det var to fakta som ble gjentatt av alle som på en eller annen måte var involvert i ledelsen av aksjonen:

- 1) Det var vanskelig å få tak i båter
- 2) Det var en akutt situasjon og de hadde kort tid på å få båtene inn.

Det var definitivt vektige argumenter. Dersom det var umulig å få tak i båter, var det et vesentlig poeng når en skulle forsvare at en leide inn fra ansatte, slekt og venner.

Men var opplysningene riktige?

En stor del av båtene under Server og også Rocknes ble ikke brukt de første dagene, men satt inn i strandsaneringsperioden. To uavhengige og svært sentrale kilder kunne fortelle at det under Rocknes-aksjonen var enkelte som kjøpte inn båter kun for å leie dem ut til aksjonen. Det stiller hastemomentet som aksjonsledelsen og Kystverket hevder var avgjørende, i et noe merkelig lys. Vår gjennomgang av avtalene knyttet til Server viste også at flere av båtene ble satt inn over en måned etter forliset.

Vår gjennomgang av avisartikler (A-tekst) om Server viste at ingen informasjon om båtmangelen ble kommunisert til media, ei heller annonsert. Det er merkverdig dersom en ledelse ikke tar så åpenbare virkemidler i bruk dersom de mangler en så ekstremt viktig ressurs som småbåter.

Jeg fikk i tillegg tidlig innspill om at det var andre som hadde stilt båter til disposisjon uten at de ble brukt. Det mest oppsiktsvekkende var at beredskapsbåtene til Røde Kors i Austrheim var blant dem. Båtene står alltid klar på henger med full tank, og kan rykke ut på svært kort varsel til alle mulige aksjoner. Men Røde Kors hadde aldri blitt kontaktet med tanke på å bruke båtene. Røde Kors kunne også bekrefte overfor BA at de på eget initiativ hadde tatt kontakt med Austrheim kommune og hadde tilbudt sine beredskapsbåter til aksjonen. Det skjedde allerede uken etter at Server gikk på grunn. Svaret fra kommunen var at de ikke hadde behov for båter. Men vi hadde kopi av avtaler som viste at andre private båter ble satt inn i arbeidet lenge etter at Røde Kors tok kontakt.

Senere fikk jeg også bekreftet at en annen båteier på Austrheim, som selv tok kontakt med kommunen, opplevde det samme. Hans båt var av samme type som en av dem som en av de ansatte allerede hadde stående i aksjonen.

Det var med andre ord egnede båter tilgjengelige som ikke tilhørte ansatte og slekt. De ble imidlertid aldri tatt i bruk under aksjonen i Austrheim.

OVERTIDSBETALING

Jeg stoppet nå gravingen i båtavtaler, jeg hadde funnet det jeg trengte for å dokumentere at offentlig ansatte hadde tjent gode penger på å leie ut båter, og at offentlig ansatte på alle nivå, i Kystverket, Bergen og omland havnevesen og i kommunene var blant utleierne.

Etter at jeg hadde publisert det jeg hadde om båtutleie, valgte jeg å gripe fatt det jeg ellers hadde kommet over under arbeidet. Det var nemlig også andre disposisjoner som det var grunn til å problematisere.

Allerede første uken fikk jeg fra flere hold høre at arbeiderne fikk godt betalt for jobben de gjorde. I avisene ble det under aksjonen fremstilt som om dette var ”frivillige”. Frivillige var de nok, og jobben var grisete og langt fra enkel, men alle, også de fra miljøorganisasjonen WWF fikk rundt 140 kroner timen.

Den ubekreftede informasjonen var at noen fikk betalt for ti timers dag selv om de enkelte dager jobbet langt mindre. Blant annet skulle de enkelte dager ikke ha kunnet jobbe i det hele tatt fordi været gjorde det umulig.

Jeg prøvde i første omgang å få informasjon fra de jeg visste hadde blitt hyret inn, men de jeg tok kontakt med ville ikke si så mye. At noen ville si at de fikk overtidsbetalt selv om de ikke jobbet overtid var kanskje ikke så rart.

Men via en anonym kilde som satt sentralt i aksjonen fikk jeg bekreftet at det var mer enn rykter. Enkelte fikk betalt for ti timers arbeid, selv om de ikke jobbet overtid. Denne informasjonen hadde også spredd seg blant arbeidere mens aksjonen fortsatt pågikk. Etter

hvert kom jeg også over et brev til Fedje kommune fra en arbeider som hadde jobbet flere steder under aksjonen. I brevet beskrev han at Fedje betalte langt mindre til oljearbeiderne enn de andre kommunene.

En anonym kilde kunne også bekrefte at lønnsforskjellen per måned kunne være mange tusen kroner. Selv om alt mannskap altså hadde samme timelønn var det noen som tjente langt bedre. Årsaken var nettopp bruken av overtid. Senere bekreftet også Kystverket at de var kjent med forskjellig avlønning, men de hevdet at det "hadde jevnet seg ut".

OVERFAKTURERING?

I en av våre første artikler kunne vi fortelle at Austrheim kommune hadde krevd et flatt administrativt påslag på hele 15 prosent. Hver eneste regning de fikk inn for båtleie, utstyr, samt arbeidstimer ble med andre ord 15 prosent dyrere da det hele havnet hos IUA.

Bare for Austrheim kommune utgjorde dette 2,5 millioner kroner.

Kystverket hevdet senere at regningene til Austrheim kommune var sendt i retur, noe som ikke stemmer. BA har kopi av regningene som viser at administrasjonsutgifter ble godkjent av IUA/Kystverket. Først 19. oktober, ni dager etter at BA omtalte de uspesifiserte utgiftene fikk kommunene brev fra IUA om at fakturagrunnlaget var feil. Nå måtte alle utgifter spesifiseres. Også andre kommuner som har ført administrasjonskostnader på samme måte, har fått tilsvarende krav fra IUA.

BA har også dokumentert at båter med svært høy leiepris ble tatt inn i aksjonen både under Server og Rocknes. Det var ikke det at båtene var spesielt store som gjorde dem dyre for aksjonen, men det at de hadde til dels voldsom motorkraft. Blant annet ble en båt med 125 hester leid inn av brannmennene på Askøy. En kan jo diskutere hvilket reelt behov det var for å leie inn båter med en slik motorkraft til et slikt arbeid langs strender og svaberg. BA har også avslørt at flere av de dyre båtene ble kjøpt inn av privatpersoner nettopp for å leies ut til aksjonen. Det skal også nevnes at Austrheims kommune etter Server-forliset gikk til hasteinnkjøp av en daycruiser. Den båten tjente kommunen mellom 800 000 og 900 000 kroner på, langt over det dobbelte av det den kostet hos forhandler.

Totalt leide den lokalt organiserte delen av Rocknes-aksjonen inn båter for 16,5 millioner kroner.

Server-aksjonens regnskap er ennå ikke endelig avsluttet, men det foreløpige regnskapet viser fartøyleie for rundt 12 millioner kroner. Den reelle summen er nok langt høyere, for vår gjennomgang av underbilag viser at fartøyleie er ført på andre utgiftskontoer hos IUA.

Mange har tjent det mangedobbelte av båtenes verdi på å leie dem ut til aksjonen. Snur en på det, kunne Kystverket spart mange millioner på å kjøpe splitter nye båter. Selv om samtlige båter ble ødelagt, og verdiløse ville de spart store summer på innkjøp av båter

PUBLISERING

Da jeg først begynte å publisere var ikke alle løse tråder nøstet opp i, og det var en avveining hvordan jeg skulle strukturere sakene. Ideelt sett hadde det kanskje vært en fordel om jeg kunne jobbet noe lenger, men jeg følte også etter hvert et visst publiseringspress. Da jeg først begynte å publisere fikk jeg også flere tips og innspill, som hjalp meg videre.

Selv om jeg både hadde stoff om Server og Rocknes, valgte jeg å holde de to sakene fra hverandre i starten. Server var den aktuelle saken, Rocknes den som kunne underbygge at praksisen under Server ikke var enestående.

For å få Server-forliset på dagsorden igjen, valgte jeg å satse på en generell sak om at både offentlige og private i lokalmiljøet hadde tjent mye penger på Server-aksjonen. Deretter gikk det slag i slag med flere avsløringer om båtutleien, før vi også gikk over til Rocknes-funnene.

JUS OG POLITIKK

Jeg hadde den første publiseringsuken nok med å få ut stoffet jeg hadde. Etter hvert så jeg at saken også måtte følges opp på andre måter. Jeg ba om juridiske vurderinger fra jusprofessor Kai Krüger ved Universitetet i Bergen. Han er blant landets fremste eksperter på offentlige anskaffelser. Det viste seg at dette rent juridisk ikke var så enkelt å avklare. Ifølge Krüger lempes det på habilitetsreglene i nødsituasjoner. I tillegg kan offentlige anskaffelser foregå uten konkurranse når det er hastesituasjoner. Krüger understreket likevel at en, selv om tiden er knapp, bør kjøpe tjenester ved konkurranse. Professoren presiserte også at en oppstått tvangssituasjon ikke skal utnyttes. Noen konkret juridisk vurdering av denne saken er ikke mulig å gjøre uten inngående kjennskap til aksjonen og til de faglige vurderingene. Likevel er det åpenbart at det som er en akutt situasjon ikke trenger være det over lang tid. Når en vet at strandsaneringen etter Server pågikk fra januar til juni, kan en reise spørsmål om det var mulig med offentlige anskaffelser utenom hasteparagrafen. Et fullgodt svar på dette spørsmålet er ikke mulig å gi uten at noen med både juridisk og oljevernaglig kompetanse gjør en grundig vurdering av hele aksjonen.

Samtidig som jeg ba om juridiske vurderinger, løftet jeg også saken opp politisk. Stortingsrepresentant Arne Sortevik (Frp) ble kontaktet. Sortevik var blant dem som engasjerte seg mest da vi i januar/februar så på oljeverneberedskapen. Allerede dagen etter at jeg hadde informert ham om avsløringene stilte han skriftlig spørsmål i stortinget til fiskeri- og kystminister Helga Pedersen.

Da svaret kom, skrev hun at det allerede var igangsatt en evaluering av alle sider av Server-aksjonen i regi av en ekstern konsulent. I intervju med BA understreket Pedersen at konsulenten hadde et bredt mandat og at alle forhold rundt Server-aksjonen skulle sees på, også forhold knyttet til habilitet og eventuell rolleblanding. Saken om det eksterne granskingen ble også omtalt i BT.

PR-GRANSKERNE

Opplysningene til Pedersen var nye for meg, for jeg hadde ikke tidligere hørt at noen eksterne granskere var satt på saken. Med den omfattende kontakten jeg hadde hatt med aksjonsledelsen, var det pussig at jeg ikke hadde hørt noe om at en ekstern konsulent allerede var i gang med en evaluering.

Jeg syntes det var på sin plass å spørre Kystverket hvem den eksterne granskeren faktisk var. Jeg ringte først beredskapsavdelingens informasjonsrådgiver i Horten som var ukjent med dette. Heller ikke informasjonsdirektør Ola Stenvaagnes var kjent med den eksterne evalueringen. Senere samme dag kunne han fortelle at det var firmaet Nor PR som var satt på saken.

Det satte hele granskingen i et helt nytt lys. Nor PR er som navnet tilsier et PR-byrå, enda mer spesielt var det at jeg hadde kommet over Nor PR også under arbeidet med Server-regnskapet. Nor PR var selv hyret inn av aksjonsledelsen i IUA under selve aksjonen. Jeg satt med kopi av bilag som viste at Nor PR hadde fakturert aksjonen for 570 000 kroner for jobben de gjorde. Nå skulle PR-byrået altså evaluere en aksjon de selv var en del av.

Konsulenten som jobbet med evalueringen fortalte at hans mandat ikke var noen egen selvstendig evaluering. Det bekreftet også Kystverket.

Det eksisterte med andre ord ingen ekstern gransking, slik Helga Pedersen hadde informert om i Stortinget.

Jeg ba om kommentarer til saken fra Frps Arne Sortevik igjen, og samme dag som saken om PR-granskere sto på trykk stilte han et nytt spørsmål til statsråden om saken.

Seks dager senere kom et nytt svar fra Helga Pedersen, som innrømmet at hun ikke hadde gitt riktig informasjon til Stortinget om den eksterne evalueringen. Etter BAs oppslag hadde Kystverket korrigert opplysningene de hadde gitt statsråden. Om Pedersen allerede før Nor-PR-avsløringen hadde ment at Server burde granskes eksternt, er umulig å si. Fordi hun tidligere hadde brukt den eksterne konsulenten som argumentasjon for å understreke at evalueringen skulle gjøres grundig, hadde hun ikke noe valg da viste seg at det ikke eksisterte noen ekstern evaluering. Pedersen forsikret Stortinget om at hun nå skulle få på plass en ekstern og uavhengig evaluering av Server-aksjonen.

ANONYME KILDER

Det aller meste av det jeg har publisert er på bakgrunn av skriftlig kilder. Kun to saker er basert på anonyme kilder. Det gjelder opplysningene om overtidsbetaling uten overtidsjobbing. Det har likevel vært en skriftlig kilde som har bekreftet lønnsforskjellene, og Kystverket var også kjent med forskjellig lønn.

Den andre saken omhandler at enkelte under Rocknes-aksjonen kjøpte inn båter kun med det formål å leie dem ut. Men disse opplysningene er bekreftet av to helt uavhengige og svært pålitelige kilder.

KONSEKVENSER

I skrivende stund er det fortsatt mye som ikke er avklart etter Server-aksjonen, men selv om verken regnskap eller erstatningsoppgjør er ferdig i skrivende stund, har saken fått konsekvenser:

- * Etter BAs avsløringer vil det for første gang i Norge bli satt i gang en ekstern gransking av en statlig oljevernaksjon. Fiskeri- og kystminister Helga Pedersen vil gi et bredt mandat til dem som får evalueringsjobben. Både disposisjonene knyttet til selve Server-aksjonen og Kystverkets generelle rutiner skal under lupen. Også spørsmål om rolleblanding og habilitet vil være tema.

- * Kystverket har allerede varslet at de uavhengig av evalueringen skal lage nye administrative rutiner. Fullmakter skal revurderes og rapporteringsrutiner skal gjennomgå. I tillegg skal en gjennomgå hvordan en håndterer både ansettelse, avlønning av ansatte og innleie av utstyr, deriblant båter.

- * Etter BAs avsløringer om fakturering av uspesifiserte administrasjonskostnader, har kommunene fått beskjed om at fakturagrunnlaget er feil. Kommunene må rette opp fakturaene og sørge for at alle utgifter blir spesifisert. Det er fortsatt uenighet mellom IUA/Kystverket og kommunene om hvordan dette skal løses.

- * Det er åpenbart at faktureringsviljen nedover i aksjonssystemet kan bli et tema når oppgjøret etter Server-forliset skal avgjøres. Forsikringsselskapet Gard vil få mesteparten av regningen. Et helt avgjørende spørsmål er om Kystverket kan dokumentere at utgiftene er rimelige. Skadebegrensningsfondet etter Rocknes ble endelig avgjort av Bergen tingrett. Den gang ble båtutleie aldri problematisert av Gard, selv etter en nitid gjennomgang av både advokater og revisorer fra forsikringsselskapet. Som BA har dokumentert var det store summer som gikk til båtutleie også den gang. Men det oppgjøret er rettslig avsluttet, og til slutt ble staten selv sittende igjen med en stor andel av regningen, nærmere bestemt 105 millioner kroner. Denne gang må Gard dekke 240 millioner, og direktør Svein Buvik har sagt at de vil gjennomgå regnskapet etter Server nøye.

- * Flere har ment at Server-saken måtte få følger internt i Kystverket. I desember 2007 ble det kjent at lederen for den statlige oljevernaksjonen, beredskapsdirektør Tor Christian Sletner hadde sagt opp. Selv har Sletner uttalt at hans oppsigelse ikke kom på grunn av den massive

kritikken som har vært rettet mot ham og Kystverkets beredskapsavdeling. Sletner hadde sin siste arbeidsdag 31. desember.

* Regjeringen har oppjustert bevilgningene til investering i nytt oljevernustyr betraktelig. I 2008 bevilges det 25 millioner kroner, en tredobling i forhold til i 2007.

* Regjeringen har besluttet å gjenåpne oljeverndepotet på Fedje, stikk i strid med Kystverkets tidligere anbefaling. Depotet er i skrivende stund under etablering.

* Selv om den interne evalueringsrapporten til Kystverket skulle være klar i november, er den fortsatt ikke offentliggjort. Hvilke vurderinger de som ledet og deltok i aksjonen selv har av arbeidet, er dermed ikke kjent.

7) TIDSBRUK

Kun i en kort periode brukte jeg all arbeidstid på Server og Rocknes. Jeg vil anta at det var en uke jeg utelukkende jobbet med denne saken. Jeg har nok ført mellom 20 og 30 overtidstimer på saken, men jeg har brukt en del av fritiden i tillegg. At det har vært mulig å ta en del av arbeidet på kveldstid har gjort at jeg stort sett har kunnet bidra i øvrig arbeid i redaksjonen

8) SPESIELLE ERFARINGER

Jeg må nevne at jeg har hatt svært få problemer med de offentlige instansene jeg har hatt kontakt med under arbeidet. Jeg vil trekke frem Kystverket i Bergen og spesielt Bergen og omland havnevesen (IUA-ledelsen). De la forholdene godt til rette, og de ansatte på regnskap og i ledelsen gav meg mer service enn jeg strengt tatt hadde regnet med.

Det er ikke til å legge skjul på at BAs omtale har vært ganske omstridt i Austrheim.

I Austrheim Frp var også saken også medvirkende til en intern splittelse med flere utmeldinger. En noe kuriøs bekreftelse på BA ikke står så veldig høyt i kurs i kommunen fikk en av mine kolleger da han ville kjøpe bilder fra en fotograf i Austrheim. Svaret var at han ikke ville gjøre noe for BA etter det vi hadde gjort med Server-saken.

Jeg må avslutningsvis få gi ros til min BA-kollega Linda Nilsen. Hun gjorde en solid jobb i ukene etter Server-forliset og var også med på å legge grunnlaget for mitt videre arbeid med saken.

Vedlegg:

Kopier av de publiserte artiklene

Bergen 17.1 2008

Trond Olav Skrunes